

ОПП 1.2.3. Економіка і організація інноваційної діяльності

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Економіка та організація інноваційної діяльності» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності «Економіка».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні, методичні та практичні засади економіки та організації інноваційної діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна «Економіка та організація інноваційної діяльності» – нормативна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки, тісно пов'язана з дисциплінами «Економіка підприємства», «Макроекономіка», «Проектний аналіз», «Організація виробництва», які вивчаються раніше, а також є базою для вивчення дисциплін «Управління проектами», «Стратегія підприємства», «Стратегічне управління підприємством», «Інтелектуальна власність».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Економіка та організація інноваційної діяльності» є формування знань і навичок раціональної організації та економічного обґрунтування напрямків інноваційної діяльності підприємства з урахуванням сучасних тенденцій інноваційного розвитку економіки.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Економіка та організація інноваційної діяльності» є засвоєння студентами загальних принципів проведення комплексного аналізу інноваційної діяльності підприємства; ознайомлення студентів з основними напрямками й методичними основами аналізу інноваційної діяльності підрозділів підприємства; надання системи знань з інформаційного забезпечення аналізу інноваційної діяльності підприємства та досліджуваних процесів й явищ; оволодіння методами економічного прогнозування й моделювання інноваційних процесів в господарській діяльності підприємства; уміння грамотно користуватися методами математичного моделювання для проведення аналізу інноваційних проектів та їх альтернатив; формування навичок проведення комплексної оцінки та аналізу інноваційних проектів підприємства щодо вибору альтернатив; використання методів і форм функціонально-вартісного аналізу інновацій; використання техніко-економічних показників підприємства і методів оцінювання якості продуктових, технологічних та ринкових інновацій; оволодіння методами оцінювання комерційних перспектив інноваційного продукту та економічне і організаційне планування створення нового товару.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання: сутнісну характеристику інновацій та інноваційних процесів; цілі і напрямки інноваційної діяльності підприємства; сутність, об'єкти і суб'єкти інноваційної діяльності; класифікації інновацій; життєвий цикл інновацій; особливості створення інновацій і формування попиту на них; умови виникнення попиту на інновації; сутність і завдання інноваційної політики підприємства; принципи формування інноваційної політики підприємства; складові елементи і чинники впливу на формування інноваційної політики; інноваційний потенціал підприємства як основа і результат його інноваційної політики; техніка і технологія як складові техніко-технологічної бази підприємства; технічний розвиток і показники технічного рівня підприємства; відтворення і вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства; система управління інноваційними процесами; інноваційна діяльність як об'єкт управління; організаційні структури управління інноваційною діяльністю; інноваційна стратегія фірми і менеджмент інновацій, їх суть і взаємозв'язок з загальною стратегією розвитку.

вміння: формувати і обробляти інформаційну базу аналізу інноваційної діяльності на підприємствах; аналізувати явища і процеси, з'ясовувати чинники, що впливають на інноваційну діяльність; обрати оптимальний варіант з запропонованих інноваційних проектів; розуміти роль інноваційної політики як засобу підвищення ефективності підприємницької діяльності і виробництва конкурентоздатної продукції; виявляти найефективніші напрямки оновлення техніко-технологічної бази підприємства та її продукції; розробляти інноваційні заходи і управляти інноваційними процесами на своєму підприємстві, в галузі, країні;

способи мислення: словесно-логічне, теоретичне, продуктивне, репродуктивне, інтуїтивне, творче;

професійні, світоглядні і громадянські якості: аналітичне мислення, ініціативність, самостійність, послідовність, практичний інтелект, рішучість, уважність, дисциплінованість, цілеспрямованість, емоційно-вольова зрілість, спостережливість, уважність, ініціативність, організованість, відповідальність, гуманізм;

морально-етичні цінності: загальнолюдські, національні, особистісні – осмислена морально-професійна позиція, самоаналіз, саморегуляція професійної поведінки, усвідомлення своїх професійних обов'язків.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 144 години 4 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Сутнісна характеристика інновацій та інноваційних процесів.

Поняття новини, нововведення, інновації, інноваційного процесу. Сфера інноваційної діяльності. Основні етапи (наука, дослідження, розроблення, виробництво, використання) та стадії (наука – техніка – виробництво) інноваційного процесу. Моделі інноваційного процесу. Взаємозв'язок окремих видів інноваційних процесів.

Система класифікації інновацій. Практичне значення класифікації інновацій. Виокремлення інновацій за такими ознаками: характер діяльності, технологічні параметри, галузево-функціональний вид діяльності, місце в системі, причини виникнення. Типи інновацій: продуктова, технологічна, сировинна, організаційна, збутова, інфраструктурна. Функції інновацій: базова, поліпшуюча, псевдоінновація.

Життєвий цикл інновацій. Циклічна концепція розвитку інновацій. Поняття інноваційного циклу. Фази життєвого циклу інновацій. Інноваційний ланцюг. Зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на життєвий цикл інновацій.

Тема 2. Теоретичні засади та сучасні тенденції інноваційного розвитку економіки.

Еволюція інноваційної теорії. Визначення інновацій за Й. Шумпетером. Інноваційні теорії економічного розвитку. Теорія «довгих хвиль» М. Кондратьєва. Роль інновацій в еволюції економічної системи.

Місце та роль інновацій у системі господарювання. Вплив інноваційних процесів на розвиток виробництва. Зарубіжний досвід упровадження інновацій. Інноваційні суспільства. Японський досвід використання технологічних змін. Науково-технічні індикатори Південної Кореї. Інноваційні процеси і командно-адміністративна система управління економікою.

Сучасні світові тенденції розвитку інновацій. Особливості інноваційних процесів в умовах ринкової економіки. Наукомісткість сучасного виробництва. Монополія чи конкуренція в інноваційному процесі? Тенденції інноваційної активності в Україні.

Тема 3. Державне регулювання та підтримка інноваційної діяльності.

Інструменти державної підтримки інноваційної діяльності. Мікроекономічні причини необхідності державної підтримки інноваторів. Класифікація інструментів державної підтримки інновацій. Політика оподаткування інноваторів. Прискорена

амортизація як метод регулювання оновлення виробництва. Сфери застосування державного впливу на інноваційні процеси. Прямі та непрямі методи сприяння розвитку інноваційної діяльності з боку держави. Підтримка державою малого бізнесу як чинник інноваційної політики.

Правові аспекти охорони інтелектуальної власності. Інтелектуальний продукт. Теоретичні передумови авторського права. Об'єкти та суб'єкти авторського права. Види і типи об'єктів інтелектуальної власності. Промислова власність. Об'єкти промислової власності. Патент як засіб охорони об'єктів промислової власності.

Тема 4. Інноваційна політика підприємства.

Сутність та складові елементи інноваційної політики підприємства. Змістовна характеристика інноваційної політики. Місце інноваційної політики підприємства в загальній стратегії розвитку. Складові елементи інноваційної політики підприємства. Чинники впливу на формування інноваційної політики підприємства.

Розроблення інноваційної стратегії. Зв'язок інноваційної стратегії підприємства з загальною стратегією розвитку. Принципи її формування та впровадження. Стратегічний план підприємства, його розділи. Елементи стратегічного вибору: генеральна мета, основні цілі, стратегії, завдання і програми.

Види інноваційних стратегій та їх співвідношення. Наступальна, захисна, імітаційна, залежна, традиційна, «за нагодою» стратегії та їх сутність. Співвідношення різних типів інноваційних стратегій. Процес впровадження інноваційних стратегій. Умови та методи реалізації стратегій.

Тема 5. Управління інноваційними процесами.

Об'єктивна необхідність і поняття управління суб'єктами інноваційної діяльності. Функції управління інноваційною діяльністю. Організація управління інноваційною діяльністю. Особливості організації управління дослідженнями, розробками та впровадженням інновацій.

Сутність оперативного менеджменту інноваційної діяльності та її контролю. Проблеми та завдання оперативного менеджменту на всіх стадіях життєвого циклу інновацій. Інформаційна база та її ефективне використання.

Роль організаційних структур в управлінні інноваційними процесами. Особливості організаційних структур управління інноваційною діяльністю (лінійно-функціональні, матричні, дивізійні, штабні). Принципи та етапи процесу побудови організаційних структур управління інноваційною діяльністю. Обґрунтування вибору організаційних структур управління інноваційною діяльністю на стадіях життєвого циклу інновацій.

Тема 6. Управління інноваційним розвитком підприємства.

Економічні передумови управління інноваційним розвитком підприємства. Аспекти розвитку підприємства. Інноваційна стратегія як ефективний засіб управління розвитком підприємства. Особливості управління пошуком (формуванням) цільових ринків для інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів.

Концепція управління інноваційним розвитком підприємств. Два типи ринкових стратегій функціонування господарюючого суб'єкта: стабілізаційні і розвиваючі. Шляхи розвитку суб'єктів господарської діяльності й економіки країни: екстенсивний, інтенсивний науково-технічний, інноваційний науково-технічний. Принципи функціонування підприємства, що стало на інноваційний шлях розвитку. Структура методів, що застосовуються на макrorівні управління інноваційним розвитком господарюючих суб'єктів, та регулюючих механізмів. Функції управління інноваційним розвитком на мікрорівні.

Структура організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком підприємства. Система прогнозування і планування розвитку. Складові системи мотивації: мотивація підприємництва, мотиви розвитку виробництва, мотивація праці, мотивація споживання. Система організації.

Тема 7. Організаційні форми інноваційної діяльності.

Ринкові суб'єкти інноваційної діяльності. Інноваційне підприємство як суб'єкт господарювання. Інституційні форми інноваційного підприємства. Види підприємств, які беруть участь в інноваційних процесах (малі підприємства – обслуговуючі підприємства, проектні бригади, інжинірингові підприємства). Специфіка венчурного бізнесу. Інноваційні підприємства в Україні.

Організаційні форми інтеграції науки та виробництва. Зв'язок інновацій, досліджень та виробництва. Формування та функціонування нових організаційних структур: науково-технологічні парки, науково-промислові консорціуми, технополіси, підприємства-інкубатори, стратегічні альянси. Форми технологічної кооперації.

Тема 8. Особливості створення інновацій і формування попиту на них.

Сутність попиту на інновації та засоби його відображення. Попит як один з чинників формування інновацій. Напрями аналізу попиту. Закон попиту. Табличне, графічне та аналітичне зображення попиту.

Умови, за яких інновація стає товаром. Формування попиту на інновації. Засоби ідентифікації продукції. Три групи нового товару. Інноваційна продукція. Система планування та організація створення нового товару (роботи, послуги). Етапи планування. Генерація ідей. Перевірка концепції. Пробний маркетинг.

Чинники попиту на інновації. Види попиту. Особливості чинників попиту на нововведення. Внутрішні чинники попиту. Зовнішні чинники попиту. Види попиту (потенційний, негативний, прихований, повноцінний, нерегулярний та ін.). Вплив чинників на зміну попиту на нову продукцію.

Тема 9. Моніторинг інновацій та інформаційне забезпечення інноваційної діяльності.

Моніторинг інновацій як основа цілеспрямованого новаторства. Вивчення споживачів товару-інновації. Аналіз умов конкуренції і рівня науково-технічного потенціалу підприємства. Вивчення товару-новації. Джерела інформації для розроблення нових продуктів.

Джерела інноваційних можливостей за П. Друкером. Несподівані події для підприємства чи галузі. Невідповідність фактичної реальності уявленням про неї. Інновація, викликана потребою технологічного процесу. Зміни у сприйняттях та значеннях. Нові знання.

Патентний пошук. Галузеві та тематичні показники. Тематичний пошук. Нумераційний пошук. Іменний (фірмовий) пошук. Процес формування блоків підготовки і оброблення вихідної інформації.

Тема 10. Фінансування інноваційної діяльності.

Характеристика різних видів фінансування інноваційних процесів. Внутрішні та зовнішні джерела фінансування. Обґрунтування конкретних джерел фінансування інноваційних процесів та врахування ризиків, які можуть виникнути під час фінансування.

Причини виникнення та використання ризикового (венчурного) фінансування. Засоби страхування, які використовують ризикові інвестори. Переваги та недоліки венчурного фінансування.

Необхідність лізингового фінансування інноваційної діяльності. Функції лізингу. Об'єкти лізингу. Види лізингу. Переваги та недоліки лізингового фінансування. Склад лізингових платежів.

Тема 11. Оновлення техніко-технологічної бази підприємства.

Техніка і технологія як складові техніко-технологічної бази підприємства. Еволюційна та революційна форми НТП. Технологія. Типи технологій за рівнем їх мінливості: стабільна технологія, плідотворна технологія, мінлива технологія. Поєднання життєвих циклів попиту, технології та товару за різних типів технології. Відмінності між виробничими технологіями і технологіями обслуговування.

Технічний розвиток і показники технічного рівня підприємства. Форми технічного розвитку підприємства. Основні показники технічного рівня підприємства: ступінь технічної оснащеності праці; рівень прогресивності технології; рівень механізації та автоматизації виробництва; технічний рівень устаткування.

Відтворення і вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства. Підтримання технічного рівня виробництва. Коефіцієнт економічної ефективності капітального ремонту об'єкта. Коефіцієнта ефективності витрат на капітальний ремонт і модернізацію. Розроблення і впровадження нових технологічних процесів. Етапи технічної підготовки виробництва. Особливості та переваги лізингу в оновленні технічної бази підприємства.

Тема 12. Інноваційний проект: обґрунтування та реалізація.

Сутність інноваційних проектів та їх зміст. Основні елементи інноваційного проекту. Учасники інноваційного проекту. Підтримуючі структури проекту. Класифікація інноваційних проектів. Етапи здійснення інноваційного проекту. Принципи управління інноваційними проектами.

Зміст і етапи розробки концепції інноваційного проекту. Методи генерування і формування інноваційної ідеї. Структуризація інноваційного проекту. Побудова «дерева цілей». Види невизначеності й інвестиційних ризиків.

Система планів інноваційного проекту. Продуктово-тематичний план інноваційного проекту. Об'ємно-календарний план інноваційного проекту. методи сіткового планування й управління (СПУ). Техніко-економічний (ресурсний) план. Завдання складання бюджету інноваційного проекту. Способи фінансування інноваційного проекту. Бізнес-план інноваційного проекту.

Тема 13. Комплексне оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства.

Принципи оцінювання економічної ефективності інноваційних проектів. Об'єкт вимірювання ефективності. Два види ефекту: мікроекономічний та макроекономічний підхід.

Основні показники економічної ефективності інноваційних проектів. Термін окупності. Облікова норма прибутку. Процес дисконтування. Показник чистої теперішньої вартості. Індекс прибутковості. Внутрішня норма прибутковості.

Соціальні результати, які оцінюються економічною мірою. Показники соціально-економічного ефекту. Правило тотожності корисного результату при соціально-економічному оцінювання. Класифікація та правила визначення суми економічних збитків.

Тема 14. Комерціалізація результатів інноваційної діяльності.

Маркетингові дослідження інноваційного попиту. Критерії вибору ринків збуту продукції. Маркетингова стратегія завоювання ринку збуту продукції. Матриця Хамела-Прахлада. структурні складові інноваційного маркетингу.

Обмін науково-технічними досягненнями та різними об'єктами інтелектуальної власності. Горизонтальний трансферт інтелектуальної власності. Вертикальний трансферт інтелектуальної власності. Форми, з допомогою яких можна придбати результати інтелектуальної діяльності на світових ринках. Зміст і рівні «технологічної піраміди».

Етапи комерціалізації інтелектуальної власності. Способи комерціалізації інтелектуальної власності. Ліцензування як спосіб комерціалізації інтелектуальної власності. Договір комерційної концесії (франшиза). Лізинг.

3. Рекомендована література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія / Л.Л. Антонюк. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.

3. Богоявленська Ю.В. Проектний аналіз: навчальний посібник / Ю.В. Богоявленська. – К.: Кондор, 2006. – 336 с.
4. Боровский А.Б. Управление инновациями. Учебное пособие / А.Б. Боровский. – Симферополь, 1997.
5. Буднікевич І.М. Становлення регіонального ринку і інновацій в Україні / І.М. Буднікевич. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 201 с.
6. Василенко В.О. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / В.О. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2003. – 440 с.
7. Верба В.А. Проектний аналіз: підручник / В.А. Верба. – К.: Лібра. – 2000. – 322 с.
8. Власова А.М. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / А.М. Власова. – К.: ЦУЛ, 1997. – 92 с.
9. Водочек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии / Л. Водочек, О. Водачкова. – М.: Экономика, 1989.
10. Волков О.І. Економіка й організація інноваційної діяльності: підручник / За ред. О.І. Волкова, М.П. Денисенка. – К.: Професіонал, 2004. – 960 с.
11. Герасимчук В.Г. Стратегічне управління підприємством / В.Г. Герасимчук. – К.: КНЕУ, 2000.
12. Герасимчук В.Г. Розвиток підприємства: діагностика, стратегія, ефективність / В.Г. Герасимчук. – К.: Вища школа, 1995. – 167 с.
13. Гетьман О.О. Економічна діагностика / О.О. Гетьман. – К.: ЦУЛ, 2007. – 307 с.
14. Гринев В.Ф. Инновационный менеджмент: учебное пособие / В.Ф. Гринев. – К.: МАУП, 2000. – 144 с.
15. Економіка виробничого підприємства. / За ред. Й.М. Петровича. – К.: Т-во «Знання», 2002. – 405 с.
16. Экономическая стратегия фирмы: Учеб. пособие / Под ред. А.П. Градова. – 3-е изд., испр. – СПб.: Спец-Лит, 2000. – 589 с.
17. Завлин П.Н. Оценка эффективности инноваций / П.Н. завлин. – СПб.: Бизнес-Пресса, 1998.
18. Ільчук М.М. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу / М.М. Ільчук. – К.: Вища школа, 2002. – 398 с.
19. Йохна М.В. Економіка і організація інноваційної діяльності: підручник / М.В. Йохна, В.В. Стадник. – К.: Академія, 2005.
20. Круш П.В. Внутрішній економічний механізм підприємства / П.В. Круш. – К.: ЦУЛ, 2008. – 206 с.
21. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2007. – 400 с.
22. Минаков И.А. Экономика сельского хозяйства: учебное пособие / И.А. Минаков. – М.: Колос, 2000. – 426 с.
23. Москвін С.О. Проектний аналіз: навчальний посібник / С.О. Москвін. – К.: Лібра, 1999. – 104 с.
24. Павленко І.А. Економіка і організація інноваційної діяльності: навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2004.
25. Тарасенко Г.С. Організація сільськогосподарського виробництва: підручник / Г.С. Тарасенко. – К.: Фада, 200. – 446 с.
26. Тарасюк Г.М. Управління проектами: навчальний посібник / Г.М. Тарасюк. – К.: Каравела, 2004. – 125 с.
27. Турило А.М. Управління витратами підприємства / А.М. Турило, Ю.Б. Кравчук, А.А. Турило. – К.: ЦНЛ, 2006. – 120 с.
28. Тянь Р.Б. Управління проектами: підручник / Р.Б. Тянь. – К.: ЦУЛ, 2003. – 223 с.
29. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент: Учебное пособие / Р.А. Фатхутдинов. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 304 с.

30. Царенко О.М. Економічний аналіз: навчальний посібник. – Суми: Університетська книга, 2006. – 326 с.
31. Циглик І.І. Економіка й організація інноваційної діяльності: навчальний посібник / І.І. Циглик. – К.: ЦНЛ, 2004.
32. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навчальний посібник / Л.І. Шваб. – К.: Каравела, 2004. – 568 с.
33. Швиданенко Г.О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія / Г.О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.
34. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Навчальний посібник / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. – К.: КНЕУ, 1999.